

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

за темою

Конституційно-правовий статус органів судової влади

План лекції

1. Конституційні засади судочинства в Україні
2. Загальна характеристика системи судоустрою в Україні
3. Конституційно-правовий статус судді в Україні

Література:

Основна

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>
2. Конституції країн світу. Конституційна Асамблея. Електронна бібліотека НБУВ: веб-сайт. URL: <http://nbuviar.gov.ua/asambleya/index.html>
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 31.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
4. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
5. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 № 1697-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
6. Боняк В. О., Завгородній В. А., Самотуда А. В., Філянїна Л. А. Конституційне право України : навч. посіб. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 296 с.
7. Совгиря О. В., Шукліна О. В. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 556 с.
8. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник. Київ : Ліра-К, 2012. 576 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт Верховної Ради України <https://www.rada.gov.ua/>
2. Інформаційне агенство ЛІГАБІЗНЕСІНФОРМ <http://www.lbi.ua>

СПЕЦІАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА ЗА ТЕМОЮ

1. Кравчук В. М. Конституційні основи правового статусу суддів в Україні: монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. 640 с.

1. Конституційні засади судочинства в Україні

Основними засадами судочинства за ст. 129 Конституції України є:

1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак;

2) забезпечення доведеності вини (особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь);

3) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості (принцип змагальності є основоположним компонентом концепції «справедливого судового розгляду»);

4) підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором (мова йде про основну функцію прокуратури. С.Сорока у статті «Поняття та види обвинувачення в доктрині кримінального процесу» зазначає: «Під обвинуваченням потрібно розуміти діяльність уповноважених суб'єктів кримінального процесу щодо викриття осіб, винних у вчиненні кримінальних правопорушень, у ході якої формується твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому кримінально-процесуальним законодавством);

5) забезпечення обвинуваченому права на захист (підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника. У випадках, передбачених цим Кодексом та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, підозрюваному, обвинуваченому правова допомога надається безоплатно за рахунок держави);

6) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами (судові рішення, судові засідання та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом);

7) розумні строки розгляду справи судом (існує таке загальне розуміння, що розумний строк – це об'єктивно необхідний час для виконання процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень та розгляду і вирішення справи з метою забезпечення своєчасного судового захисту);

8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення (Цю засаду судочинства Конституційний Суд України вважає такою, що визначає "обсяг судового захисту" (п'яте речення підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 17 червня 2020 року N 4-р(П)/2020). Важливо розрізняти, що апеляція подається на рішення, що не набрали законної сили, а касація – на ті, що набрали законної сили; апеляційна інстанція переглядає рішення з питань факту та права, касаційна – з питань права);

9) обов'язковість судового рішення. Судочинство провадиться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних (у Конституції України

вказано, що суд ухвалює рішення іменем України. Судове рішення є обов'язковим до виконання. У визначених законом випадках правосуддя може здійснюватися за участю присяжних. Також судовий розгляд може здійснюватися суддею одноособово або колегією суддів, що детально визначається в поточному законодавстві).

2. Загальна характеристика системи судоустрою в Україні

Суд утворюється, реорганізовується і ліквідується законом, проект якого вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя.

Згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016р. систему судоустрою складають:

1) місцеві суди - окружні суди, які утворюються в одному або декількох районах чи районах у містах, або у місті, або у районі (районах) і місті (містах). Місцевими господарськими судами є окружні господарські суди. Місцевими адміністративними судами є окружні адміністративні суди, а також інші суди, визначені процесуальним законом. Місцевий суд є судом першої інстанції і здійснює правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом;

2) апеляційні суди діють як суди апеляційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, — як суди першої інстанції, з розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. Апеляційними судами з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення є апеляційні суди, які утворюються в апеляційних округах. У складі апеляційного суду можуть утворюватися судові палати з розгляду окремих категорій справ;

3) Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом. У складі Верховного Суду діють: Велика Палата;

Касаційний адміністративний суд; Касаційний господарський суд; Касаційний кримінальний суд; Касаційний цивільний суд. У Верховному Суді діє Пленум Верховного Суду для вирішення питань, визначених Конституцією України та законом.

3. Конституційно-правовий статус судді в Україні

В.М. Кравчук у докторській дисертації на тему «Теоретичні основи конституційно-правового статусу суддів в Україні» пропонує авторське визначення поняття «конституційно-правовий статус судді в Україні». Під ним дослідник пропонує розуміти самостійний інститут конституційного права та виокремлений інститут суддівської влади, який передбачає виключне право судді на професійне здійснення правосуддя від імені народу та держави; забезпечує реалізацію правосудної (юрисдикційної) функції держави; реалізується через процесуальний статус судді, в формі конституційного, кримінального, адміністративного, цивільного та господарського судочинства; унормовується виключно в Конституції та законах України, але з урахуванням міжнародних стандартів у сфері демократичного правосуддя.

На посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, добросовісним та володіє державною мовою.

Законом можуть бути передбачені додаткові вимоги для призначення на посаду судді. Для суддів спеціалізованих судів відповідно до закону можуть бути встановлені інші вимоги щодо освіти та стажу професійної діяльності.

Призначення на посаду судді здійснюється Президентом України за поданням Вищої ради правосуддя в порядку, встановленому законом. Призначення на посаду судді здійснюється за конкурсом, крім випадків, визначених законом. Суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права.

Суддя не може належати до політичних партій, профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької чи творчої.

Держава забезпечує особисту безпеку судді та членів його сім'ї. Незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України. Вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється. Без згоди Вищої ради правосуддя суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалене ним судові рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку. Суддя обіймає посаду безстроково.

Підставами для звільнення судді є: 1) неспроможність виконувати повноваження за станом здоров'я; 2) порушення суддею вимог щодо несумісності; 3) вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; 4) подання заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням; 5) незгода на переведення до іншого суду у разі ліквідації чи реорганізації суду, в якому суддя обіймає посаду; 6) порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна.

Повноваження судді припиняються у разі: 1) досягнення суддею шістдесяти п'яти років; 2) припинення громадянства України або набуття суддею громадянства іншої держави; 3) набрання законної сили рішенням суду про визнання судді безвісно відсутнім або оголошення померлим, визнання недієздатним або обмежено дієздатним; 4) смерті судді; 5) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо судді за вчинення ним злочину.